

ЛЕКСИКА И ТЕРМИНОЛОГИЯ В *КНИГА ЗА ПИСМА* ОТ СТОЯН И ХРИСТО КАРАМИНКОВИ (1850)

Надка Николова
Шуменски университет „Еп. Константин Преславски“

Надка Николова. Лексика и терминология в *Книге о письмах* Стояна и Христо Караминковых (1850)

Предметом исследования является интерпретация лексических средств интеллектуализации и терминологизации языка в части произведения Стояна и Христо Караминковых *Диплография или какъ ся дръжатъ търговскы книги* (1850), под названием *Книга о письмах*. Лексика рассматривается в семантическом, словообразовательном, а также этимологическом аспектах. Терминологические единицы разделены на четыре группы: единицы, употребляемые по сей день; термины, устаревшие по форме, но не и по значению; термины, передаваемые сейчас другими словами; термины, номинирующие уже несуществующие понятия торговой и бухгалтерской сфер.

Ключевые слова: письмовник, лексикология, торговая и бухгалтерская терминология

Nadka Nikolova. Vocabulary and Terminology in the *Book of Letters* by Stoyan and Hristo Karaminkovi (1850)

This study aims at interpreting the lexical means for intellectualization and the terminology in a part of *Диплография или какъ ся дръжатъ търговскы книги* (*Diplography or how to keep the books*) by Stoyan and Hristo Karaminkovi (1850), entitled *Book of letters*. The vocabulary is considered from a word-formation aspect, as well as from the perspective of its origin. The terminological units are defined in four groups: those that are used to this day; terms that are outdated in form but not in meaning; terms named today with new words; terms naming concepts from the field of commerce and accounting that no longer exist. Besides, they are considered part of idiomatic expressions. A minimum number of foreign vocabulary is established, which is of two types: international and Oriental (naming units of measurement).

Key words: book of letters, lexicology, trade and accounting terminology

През 1850 г. на българските възрожденски читатели е предложено авторското ръководство по счетоводство от братята Стоян и Христо Караминкови *Диплография или какъ ся дръжатъ търговскы книги*. То-

ва е първото авторско съчинение¹, поставило основите на счетоводната наука и търговията и станало учебно помагало от 50-те години насетне до Освобождението, а може би и години след това². Композицията му има ясна и логична постройка: предисловието е следвано от обяснения за това „какъ ся дръжятъ търговски книги“, илюстрирани богато с примери на десетте им вида – по съдържание регистри³ (главна, вносна, износна, продавателна и пр.). Особено полезни в края са различните „търговски записи“, т.е. обяснения за основни счетоводни документи (менителница, договор, запис на заповед и др.).

Един от тези регистри е *Книга за писма* – по същество писмовник⁴, който съдържа 53 фиктивни писма. В тях – като се започне от първото циркулярно писмо, обявяващо създаването на търговско дружество, и се завърши с ликвидирането му поради смърт на съдружник – се разиграват сценарии на различни търговски интеракции, облечени в подходящ текст. Образците се предлагат като готови форми, пригодни да послужат за удобство на българските търговци, които са ядро на все по-ускорено развиващата се буржоазна класа през XIX век. Писмата са обект на проучване откъм съдържателната им страна с оглед на етикета, правописа и езика им. В настоящото изложение предмет на интерпретация са лексиката и терминологията им.

Известна и широко коментирана от специалистите е езиковата ситуация в средата на XIX в. както във вътрешноезиков, така и във външно-езиков аспект. Това е особено важен момент от етапа на формиране на новобългарския книжовен език, в който диалогът за структурната основа, на която да стъпи нормативното му устройване, е към своя край. В

¹ Несъмнено авторите познават ръководства по счетоводство на други езици, най-вероятно на гръцки. В текста обаче няма позовавания да са ползвани някакви конкретни издания.

² Напр. етикетът и клишетата на примерните писма не са останали непознати, напротив – били са разпространени и дълго време използвани. Това се доказва от две писма до Хр. Караминков, пребиваващ в Букурещ, от видните търговци Евл. и Хр. Георгиеви (братовчеди по майчина линия на съпругата на Хр. Караминков – Ек. Горанова), изпратени от Лондон и Марсилия. И двете започват по идентичния за образците начин: „Г-не Хр. Д. Караминков, / Имам пред вид честното Ви писмо от 28 декемвр. 1882“; „Г-не Хр. Д. Караминков, / Наумявами ви от последното си от 18 текущаго и са отговарями на честните ви от 14 и 21 същаго“ (1867 г.) (Капралова 2013: 293 – 294).

³ В тези регистри се записват и обобщават хронологично различни видове търговски операции.

⁴ Изследването е по проект № КП-06-Н40/8 на тема „Писмовниците на Българското възраждане като източник за формирането и функционирането на книжовния език“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката на Република България.

теоретичните схващания и практическата дейност на книжовниците към този момент се избистря идеята за подборане на преобладаващите средства от говоримата реч на българите, съчетани и допълнени с престижните и издържали изпита на времето традиционни средства от предшестващата книжнина. Несъмнено тези идеи са проникнали и във възрожденското училище, възпитало това поколение предприемачи, които ще поставят по-късно стопанството на Третото българско царство на картата на европейската икономика. Към тях несъмнено следва да се добавят и братя Караминкови⁵, които получават добро образование в родния си Калофер, като един от учителите, повлиял на представата им за съвременния им български език, е известният Ботьо Петков. Двата му отлични ученици скоро след завършване на училище са изпратени от семейството си в Цариград да открият клон на търговската къща на баща си – чорбаджи Димо Караминков. Установявайки се в Балкапанъ хан, младежите⁶ за кратко време създават своята *Диплография*. Дали подтик за това им дават многобройните търговци и занаятчии в големия хан, на които не достигат познания за водене на счетоводство, не е известно, но в обявата за отпечатването ѝ⁷, събрала над 540 спомоществатели, има още една подбуда: разрасналото се търговско съсловие, за да се улесни от „много-то загазици“, се нуждае от основни счетоводни знания на родния си български език. Призивът на Караминкови е отправен главно към учителите, които да организират закупуването на *Диплографията*, тъй като се предполага, че тя ще стане учебен предмет в онези училища, където се преподава предприемачество⁸.

Братя Караминкови не са известни и изтъкнати строители на ново-българския книжовен език. За тях като автори се знае малко поради факта, че това е единственото им съчинение и имената им не се свързват с други книжовни актове, още по-малко с упражнили влияние изказвания и теоретични постановки за книжовния език. Съчинението им обаче е било доста разпространено – броят на спомоществателите и вероятно на закупените и ползваните екземпляри, както и присъствието на ръководството в класни български училища предполагат то да бъде четено от мнозина, които освен това ще използват образците за писма за улеснение във вида, в който им се предлагат. Това на свой ред озна-

⁵ Единият – Христо – доживява до 1888 г. „След Освобождението се установява в Пловдив, където заема висши съдебни и финансови длъжности“ (Капралова 2013: 7).

⁶ През 1849 г., когато завършват ръководството, са на 21 и съответно на 17 години.

⁷ В брой 70 от 29 окт. 1849 г. на „Цариградски вестник“.

⁸ Знае се, че през 1867 г. в програмата за 5. клас на Казанлъшкото класно училище например започва да се преподава дисциплината „Държание на търговски книги“, като за учебник се използва именно *Диплография* от Ст. и Хр. Караминкови (Русев 2015).

чава, че ще бъдат преписвани с ортографичните и езиковите средства, с които са публикувани. Следователно техният книжовен идиом има вероятност да повлияе върху езиковата практика на немалък брой ползватели и така да се влее в потока от образцови източници, формирали нормативния комплекс на изграждащия се книжовен език през XIX век.

1. Средата на XIX в. е време, в което речникът на българския език интензивно се попълва особено с абстрактна лексика, която да отговори на интелектуализацията на културния и стопанския живот. Като белег на интелектуализация се смятат съществителните и прилагателните имена с **абстрактна семантика**, образувани афиксално най-вече с наставките **-ние, -ие, -ство, -ост, -тел и -телен**. Писмата съдържат солидно число такива лексикални средства и на първо място сред тях са отглаголните съществителни, образувани със суфикса **-ние**, напр. *вниманіе* (137)⁹, *дѣланіе* (143), *жѣланіе-то* (128), *заяганіе* (130), *задлъженіе* (137), *издлъженіе* (131), *иманіе* (138), *испрацаніе-то* (126), *испаданіе-то* 'фалит' (138), *купуваніе* (146), *найменуваніе* 'фирмено име' (141), *намѣреніе-то* (127), *направяніе-то* (127), *нетръпеніе* (142), *обѣщанія* (130), *обръщаніе* (172), *оцѣненіе-то* (127), *отношеніе-то* (140), *намерѣніе-то* (130), *направяніе* (133), *нетръпеніе* (153), *поръчаніе-то*₁ 'поръчение, поръчка' (127), *поръчаніе-то*₂ 'препоръка' (130), *поздравленіе-то* (127), *прѣброеніе-то* (131), *пристигнуваніе* (135), *пріеманіе* (131), *прѣгледванія* (169), *работанія-та* (148), *слугуваніе-то* (127), *събраніе-то* 'събиране на суми' (131), *увереніе* (126), *умножяваніе-то* (148), *употрѣбленіе* (3), *усигореніе* 'застраховка' (148), *учистеніе-то* 'баланс, изравняване на сметка' (130), *ценіе* (135). Част от тях по-късно са заменени с наставката **-не**, с която функционират и в съвременния ни език, други са заменени със съществителни, образувани със суфикса **-к-** или безсуфиксно – от типа на *осигуровка/застраховка, поръчка, покупка, употреба, поздрав*.

Не са малко и образуванията с други суфикси абстрактни съществителни: с **-ие** – *благоразуміе* (155), *дръзновеніе* (127), *здравіе* (138), *извѣстіе-то* (126), *спокойствіе* (131), *съгласіе-то* (126); с **-ост** – *благодарност* (127), *милост* (145), *стойност-тж* (140); със **-ство** – *господство*¹⁰ (145), *познайнство-то* (126), *съдружество* (126), *срѣдство* (137). Суфиксът **-тел** за *nomina agentis*, както и комплексът

⁹ С цифрите в скоби са означени съответните страници във фототипното издание на *Диплографията*.

¹⁰ В изразите за учтивост *Ваше Господство, Негово Господство, Господство имъ*.

-телен за прилагателни също са активни: *доброжълтеленъ* (138), *издатель* (на менителница, 170), *приматель* (на менителница, 170), *приятели* ‘партньори, колеги’ (126), *управителя* (131); *запознавателны* (126), *околително* (145), *прилагателно* ‘фамилно име’ (164). В писмата намират място и **сложни думи** като *пароплувъ* (126) и *пароплувскій* (140), *ново-съставено-то* (126), *злоупотрѣбленіе* (129), *благополучно* (130), *достойно-забѣлѣжително* (134), *благодарни* (140), *любопитно* (140).

2. Още в уводната част на *Диплографията* Ст. и Хр. Караминкови декларираат стремеж да употребят „языкъ простъ и вразумителенъ“.

Трудохме ся – продължават те, – нъ не можяхме да отбѣгнемъ нѣкои чужды рѣчи, които нѣмаме на нашъ языкъ, потвърдени до сега отъ нѣкое всеобщо употрѣбленіе, затова понѣгдѣ употрѣбихме тѣя рѣчи, както гы слушаеме въ разговора да ся приказвать (9).

На първо място – от написаното е видно, че авторите имат стремежа да изложат достъпно и на съвременен език търговско-счетоводното знание, за да може да бъдат разбрани максимално от читателите си – предприемачи и ученици, които ще се заемат с това занимание. Впечатлява старанието им да отбягват чужда лексика дори когато това се отнася до специфичния административно-делови стил на писмата или до **търговската терминология** от сферата на финансите и търговията.

2.1. В писмата са употребени 46 термина – думи и словосъчетания, част от които са в обращение и в наши дни. Определянето на значението на термините е постигнато по няколко начина, един от които е обяснението им от авторите. Така например *мѣнителница*, *римесса* и *тратта* се обясняват по следния начин:

Мѣнителници ся казвать по-ясно съ Италиянскы рѣчи полици или камбіалы, отъ промѣнявамъ, менѣ; зачто чрезъ них друго не става, освѣнъ промѣна на пары съ книгѣ, и наопаки книгѣ съ пары, за улесненіе на търговцы-ты (167).

И макар авторите да информират читателите си и за международните термини, навсякъде в писмата, а и в текста на цялата *Диплография* използват само домашната дума¹¹, като я аргументират семантично и така я правят мотивирана за българското езиково съзнание. По-нататък продължават:

¹¹ В етимологичния речник *менителница* се тълкува като калка от немската дума *Weschel* със значение ‘полица’ (БЕР 1986: 739).

...на оногова, който ъж прійма или купува (мениталницата, бел. моя) наричяся Римесса, зашто вместо пары проважда Мѣнителницѣ-тѣ, която, като достигне на опрѣдѣлено-то си мѣсто, пріймасы и ся осрѣбрыва отъ пла-теца за смѣткѣ на който ъж тегли, а отъ съберателя за смѣткѣ на който ъж испраща (167); Мѣнителница на оногова, който ъж издава, наричяся Трат-та, зашто той чрезъ неѣ тегли пары да ся заплатятъ отъ други на заповѣдъ-тѣ или имя-то (167).

Термините, употребени в *Книга за писма*, се прилагат в края в табли-чен вид. Те се представят азбучно с последваща дефиниция и страницата, на която са намерени в основната си форма. В случай че не е намерена в текста, тя се възстановява, като се спазва правописът на автора.

За уточняване на дефиницията понякога се налага терминът да се търси в РБЕ, където терминологичното значение е отбелязано с маркер *остар.*, в РРОДД, в БЕР и чуждоезични речници и верифицирането му в контекста. Разбира се, в някои случаи се налага и професионална консул-тация с финансист. Изясняване на значението може да стане и благода-рение на достатъчно ясният контекст за термина в писмата; например словесното обкръжение на *бѣлѣтъ* показва, че това е фактура: „Съ силѣ-тѣ на когото щете да гы пріемете (стоките – бел. моя, Н. Н.)“ (133). Зна-чението на *почякъ* също се извлича от контекста, от който е видно, че става дума за тридневен гратисен период за изплащане на менителница, който е обичаен и има традиция в търговските отношения: „на почякъ... който обичай ся казва по итал. *узо*“ (128), т.е. нещо, което по подразби-ране се използва. Така на домашната дума *почек* ‘чакане, отсрочка’ чрез специализация е придадено терминологично значение. Понякога терми-нът е пояснен от авторите със синоним – *дѣлба* например е последван в скоби от *партида* (11), която заемка обаче не е предпочетена.

2.2. Част от употребените термини днес са актуални както формално, така и със съдържанието си и в таблицата са определени със съвремен-ните си дефиниции. Такива са термините *дѣлѣгъ*, *загуба*, *заповѣдъ*, *комисионна*, *лихва*, *мѣнителница*, *падежъ*, *осребряване*, *пары*, *разноска*, *смѣтка*, *стойность*, *стока*, *текущи цены*, *търговскѣ кжицѣ*, *цѣны*.

2.3. Друга част от терминологичната лексика е архаична само по форма, но не и по значение. Понятието, означено с нея, е актуално и днес, но е назовано с видоизменена словообразователно или формално дума. Такива термини са *деланіе* (срв. със сделка), *навлѣмъ* (срв. с нав-ло), *оцененіе* (срв. с оценка), *печяла* (срв. с печалба), *платка* (срв. с пла-щане), *поемъ* (срв. с наем), *провезиона* (срв. с провезион), *проданъ* (срв. с продажба), *търговско съдружество* (срв. с търговско дружество).

2.4. Съдържанието на трета част от термините се отнася към актуални днес понятия, но назовани с нови термини. Днес се оценяват като архаични употребените в писмовника единици *бѣлѣтъ* (дн. фактура) и *пароплувскій бѣлѣтъ* (дн. транспортна фактура), *дѣлба* (дн. партия), *изба* (дн. магазин, склад), *испаданіе* (дн. фалит), *пияца* (дн. борса, тържище), *почякъ* (дн. гратисен период), *правдина* (дн. отчисление), *сговоръ* (дн. устен договор), *усигореніе* (дн. застраховка), *учистеніе* (дн. баланс). Възможно е някои от термините да са създадени от двамата автори или подложени от тях на семантична специализация, а може и да са общоупотребими – „потвърдени до сега отъ нѣкое всеобщо употрѣбленіе“.

2.5. Четвърта част от употребените термини назовават понятия от търговската и счетоводната сфера, които днес са неактуални, например *групъ*, *полица де-карикж*, *римесса*, *виста*, *тратта*. Някои от тези загубили актуалността си термини будят интерес. Например *запознавателны писма* и *околителны писма* имат характер на обява или реклама. Поради условията през XIX в. – бавна и слаба обществена комуникация, липса на административна структура или специален форум, чрез които да се обяви и популяризира съществуването на нова търговска единица, се е практикувало да се разпращат „запознавателни/околителни“ или циркулярни писма. С тях, както сами авторите поясняват, предприемачите се уведомяват за откриването или закриването на търговска къща (фирма) или на търговско дружество. Писмата се разпространяват мрежовидно сред известните на издателите търговци и сдружения и заявяват участие в търговската дейност. Поради акцента, поставен върху общоприетата практика да се прави архив в нарочна „книга за писма“, която да ги съхранява като документи, авторите налагат термина словосъчетание *прѣпискж (коппіа) на писма*.

Характерно е, че често някои от термините влизат в по-устойчиви словосъчетания, напр.:

- *мѣнителница* е често в съчетания с глагола *тегля* или страдателното причастие *теглен* – „имате свободж да ни теглете мѣнителницж“ (127), „Увѣрихме дѣлбж-тж Ви за тегленж-тж Ви Мѣнителницж“ (129);
- *заповедъ* се *приема* – „Заповѣдь-тж Г-на Моровенова пріехме“ (130);
- *смѣтка*, *мѣнителница*, *бѣлѣтъ* и *учистеніе* се *приключват* – „прѣключаеме Ви и смѣткж-тж отъ оцѣненіе-то“ (128); „намѣрихме прѣключенж-тж Полицж де Карикж“ (132), „Съ силж-тж на прѣключеный Ви бѣлѣтъ“ (155), „Имате прѣключено учистеніе-то на съдружескы-ты ни 40 едѣка лой“ (137);

- *дѣлба се уверява* (верифицира) и *задължава* – „увѣрихме дѣлбж-тж Ви за 36987.20 Гр.“ (154), „и задлъжихъ дѣлбж-тж ви за 110030 грош.“ (155).

Така еднообразното словесно обкръжение на термините осигурява удобство във формулировката, която може да се вземе наготово от ползвателите на писмата. Освен термините и съчетаването им в писмата се забелязват доста повтарящи се фрази като *бждете въ покой* (128), *за съдружескѣ/нашѣ/Вашиѣ/чуждѣ смѣткѣ* (127), *рѣчено-то количество* (128), *съгласно дѣлбж-тж* (128), *остановаме задлъжени* (131), *не връзвайте грѣшкѣ* (138), *въ брой* (127), *отъ ... исходящій* (154), *да ни испратите горны-ты пары* (157), *ны правите внимателны* (‘отделям някому внимание, почит, уважение’, 128) и др.

Всички те заедно с обръщенията, клишетата за учтивост и еднотипните фрази за начало и завършек на писмата¹² придават на образците стабилност и възможност за бързи комбинации от ползвателите им – нещо основно за поставяне на началото на съвременната бизнес кореспонденция.

Естествено за недооформения административно-делови тон е примесването с неизбежни за времето разговорни и характерни само за диалектите или за авторския идиом думи и изрази – напр. *платкѣ* ‘заплащане’ (131), *загазицы* и *прѣтънкѣ* ‘затруднения’ (161); *прилагателно* ‘фамилно име’ (164). Срещат се и диминутиви, с които писмописците проявяват типична за времето скромност, омаловажавайки значението на делата и притежанията си: *ползицѣ* (2), *малкѣ-тж ни Търговскѣ Кжцицѣ* (133), *по-скоричко* (134).

Удивително малък е делът на **чуждоезичната лексика** и доколкото има такава, то тя е международна – *кредиторе* (28), *циркуляръ* (164), *протесто* (170), *канцелариѣ* ‘сдилище’ (168), *нотж* (168), *сигорихме* ‘застраховам’ (132). Единици са турцизмите като *бакжръ* (132) или *гайтанъ*¹³ (148).

Още няколко турцизъма има при **мерните единици**, повечето от които са наречени така условно, тъй като, бидейки по-скоро вместилища за продукти, са били общоприети за обичаен обем и тегло:

- *едѣкъ* – за измерване на животинска мазнина: *съ 40 тѣкъ едѣка лой* (130). Значението на единицата се обяснява от П. Цончев така: „В железчийството също се използват специфични мерки за те-

¹² Вж. Николова 2021.

¹³ Впрочем *гайтан* (*gaitan*) е заемка в турския език от гръцки (*γαϊετανόν*), а в гръцкия – от латинския *gaitanum* ‘колан, каиш’ (РБЕ).

жест. Така готовият за експорт червиш (животинска мазнина) се наливал във волски кожи, наричани *едеци*, и така стигал до купувачите. Един едек тежал между 300 и 500 оки“ (Цончев 1929: 68 по Веков 2015);

- *окж* – мярка за тегло, равна на 1283 грама, също за измерване на животинска мазнина: *ако намѣрѣж чистѣж и бѣлѣж Лой, да купѣж до 15000 оки* (146);
- *санджкъ* – вероятно с общоприети размери, за измерване на насипен продукт: *2 Санджкъ Оландезско Сенило*¹⁴ (149);
- *кило*¹⁵ – мярка за зърнени храни от няколко десетки до стотина килограма: *ако намѣрѣте добрѣж Пченицѣж, купете до 3000 кила* (132); *като имахъ на рѣкѣж 3000 Кила Чръвенка жито* (150);
- *топъ* – навярно с общоприети размери за линейно измерими стоки: *топа 1616 дванадесѣтникъ Гайтанъ* (128); *1700 топа дванадесѣтникъ, и до 1300 топа осмакъ Гайтанъ Калоферскый* (148).

За мерни единици се използват и домашни думи:

- *мѣхъ* – вероятно с общоприет обем за течности: *25 Мѣха Дръвѣно Масло* (142), *мяха 60 Дръвено Масло* (133);
- *торба* – може би също с общоприет обем: *100 Торбы Сапунъ Геритскый*¹⁶ (142), *Торбы 52 Кафе* (133);
- *каца* – за измерване на насипен продукт: *Кацы 30 Захаръ ситнѣж* (133).

Същевременно някои от тях се използват за опаковки, като *едѣкъ*, *санджкъ*, *мѣхъ*, *торба*, *каца*. В едно от писмата например се разисква случай на разкъсани торби със сапун, което води до съмнения за количеството на стоката и етиката на корабния екипаж.

Чуждоезични по произход са и двете упоменавани **парични единици** *Грошъ* (съкр. *Гр.* или *Грош.*) и *Фіоринт* (съкр. *Фіор.*). Показателна е избраната парична единица *грошъ*: тя не е *пара* – валутата в Османската империя. Изборът ѝ не е случаен, тъй като по това време грошът (от лат. *grosso* – ‘голям’) – познат във вариантите си *гросо* (итал.), *гро* (фр.), *гроут* (англ.), *гroot* (нидерл.), *чешки*, *майсенски*, *краковски грош*, *турски куруш* и др. – е интернационална валута. Тази сребърна монета, чиято фонетична форма в българския език е минала през немски и чешки, е имала солидна неоспорвана стойност и е била универсална и общоприета валута в европейското стопанство. Другата парич-

¹⁴ Синка за пране, вероятно холандски продукт.

¹⁵ Киле, килница; от араб. през тур. *kile*, *kilo* (РБЕ).

¹⁶ Гиритски сапун – луксозен сапун, внасян в миналото от о-в Крит на топки, вж. <<https://bg.wikipedia.org/wiki/Сапун> (10.03.2021)>

на единица – *Фіоринт* (днешният унгарски форинт) – през XIX в. е била една от валутите в Австро-Унгарската империя, също приета за устойчиво и надеждно платежно средство, с което може да се търгува и извън границите ѝ.

Избраните парични единици, свеждането на чуждата лексика до необходимия минимум, примерните разиграни суми, стилистично високата лексика, стремежът към установяване на професионален език и специална терминология демонстрират самочувствието на българската търговска прослойка, съчетала патриотизма и национализма през последните няколко десетилетия преди Освобождението, в които опитни и можещи българи се подготвят за възстановяването на българската държава. Несъмнено *Книга за писма* в качеството си на част от ръководството по двустранно счетоводство *Диплография* е повлияла както с разпространеността си, така и с учебния си характер върху формирането на деловия стил през Възраждането, върху изграждането на представа за епистоларен жанр, а с езика и правописа си става част от пъстрата мозайка на формирацията се нормативен комплекс и като цяло на книжовния език през XIX век.

Термините в *Книга за писма*

Бълѣтъ	Търговска фактура – сметка с подробен опис на вида, количеството, стойността и пр. на изпратена или продадена стока; от фр. <i>billet</i> през рус. <i>билет</i> (РБЕ)	127
Виста	Денят, в който се предостави една менителница на приемателя; от лат. <i>vista</i> ‘перспектива’	156
Групъ	Вързоп от пари за изпращане по пощата (фр. <i>group</i> , итал.-тур. <i>grup</i>) (РРОДД 1974)	129
Деланіе	Сделка – постигнато съгласие за покупко-продажба на стока, имот	143
Дѣлба	Партида – част от внесен капитал в акционерно дружество, кооперация или предприятие, което носи печалба на притежателите му; дял, част	151
Дѣлгъ	Сума, която се дължи на някого	126
Загуба	Разлика между разноските при производството на стоката и цената ѝ, с която е ощетен притежателят ѝ; <i>противоп.</i> печалба (РБЕ)	138

Заповедь	Официално разпореждане за извършване на определени търговски действия (РБЕ)	148
Запознавателны писма	Циркулярно писмо, известяващо за формиране на търговско дружество	126
Изба	Магазин със склад, магазия	148
Испаданіе	Фалит	138
Комисіонна	Възнаграждение за посредничество при сключване на търговски сделки; от лат. <i>Commissio, -onis</i> през фр. <i>Commission</i>	148
Конті коренті	Текуща сметка; от ит. <i>conti correnti</i>	117
Лихва	Изчислена в процент сума според размера на даден от кредитор заем, която заемателят трябва да изплати върхъ заема (РБЕ)	140
Мѣнителница	Безусловно писмено нареждане (документ) на едно лице издател до друго лице платец да заплати на трето лице приемател парично задължение, обикн. в определен срок; полица	127
Навлѣмъ	Навло – такса за превоз на стоки по водни пътища; от гр. <i>ναῦλο(ν)</i> (РБЕ)	127
Околително писмо	Циркулярно писмо	126
Осребряване	Изплащане в пари на сумата, означена в чек, полица и под. (РБЕ)	138
Оцененіе	Определяне на цена, стойност на стока, предмет и др. (РБЕ)	127
Падеж	Краен срок, в който трябва да се изплати известна дължима сума, заем, полица (РБЕ)	126
Пароплувскій бѣлѣтъ	Фактура за транспортна услуга	140
Пары	Монетите и банкнотите, с които се купува и продава, като финансова единица на дадена страна; тур. <i>para</i> (РБЕ)	126
Пияца	Търговска борса, тържище, пазар на едро; от итал. <i>piazza</i> ; <i>остар.</i> (РБЕ)	150
Печяла	Печалба – разликата, обикн. изразена в пари, която остава след приспадане на разходите от всички приходи, направени обикн. в производствена дейност или търговия; приход; <i>противоп.</i> загуба	138

Платка	Плащане, платеж – заплащане на стойността на доставка на стока или пощенска пратка от получателя при доставянето	131
Поемъ	Наем – сума, която наемателят заплаща на собственика, наемодателя, обикн. периодично, за временно ползване на нещо	148
Полица де-Карикж	Товарителница (писмен документ, който съдържа списък на стоки и се изпраща заедно с тях при превоз); от итал. <i>polizza di carico</i>	132
Почякъ	Тридневен гратисен период за изплащане на менителница със срок 14 дена; почек ‘чакане, отсрочка’, <i>разг. търг.</i> (ПРОДД 1974)	128
Правдина	Полагащо се отчисление, процент от суми по търговска сделка	134
Прѣпискж (копѣа) на писма	Събиране и съхраняване на кореспонденция	155
Провезиона	Депозирана сума за осигуряване на плащане на гаранция по търговска сделка; от фр. <i>provisions</i>	148
Проданъ	Продажба, продаване	150
Разноска	Парична сума, средства, които се изразходват или са платени за нещо, свързано с потребностите или задълженията на някого; разход (РБЕ)	148
Римесса	Вид полица, който се използва във вътрешните и в международните плащания за погасяване на дълг, от ит. <i>rimessa</i> (РБЕ)	152
Сговоръ	Устен договор, договореност	133
Сигоримъ	Застраховам	127
Смѣтка	Съвкупност от операции, образуващи една партия в баланса (РБЕ)	131
Стойность	Абстрактен човешки труд, материализиран в дадена стока; цена (РБЕ)	140
Стока	Продукт на труда, предназначен за размяна (РБЕ)	151

Текущи-ты цены	Цена на определен продукт, която се дава в момента на пазара; дн. <i>текуща пазарна цена</i>	151
Тратта	Вид менителница; от итал. <i>tratta</i>	152
Търговскъ къщъ	Търговско или производствено обединение, предприятие; фирма (РБЕ)	151
Търговско съдружество	Две или повече лица, свързани за постигане на обща търговска, занаятчийска или индустриална цел; дн. <i>търговско дружество</i> (РБЕ)	126
Усигорение	Застраховка	148
Учисение	Окончателна обща сметка, представляваща съотношението между приходи и разходи; равносметка; баланс	134
Цъны	Стойност на стока, имот и под., изразена в пари (РБЕ)	126

ЛИТЕРАТУРА

- Веков 2015:** Веков, М. *Метричната система в България. Метрични реформи и метрологична дейност XVIII – XX*. Електронна библиотека по архивистика и документалистика. [Vekov, M. *Metrichnata sistema v Balgaria. Metrichni reformi i metrologichna deynost XVIII – XX*. Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika.] София, 2015. <https://electronic-library.org/books/Book_0057.html#b0141> (10.03.2021).
- Капралова 2013:** Капралова, Н. *И ще господарува мъжът ти над теб. Архив на Елисавета и Христо Караминкови*. [Kaprалova, N. *I shte gospodaruva mazhat ti nad teb*. Arhiv na Elisaveta i Hristo Karaminkovi.] София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013.
- Николова 2021:** Николова, Н. „Вашето честно писмо“, или за етикета в *Книга за писма* от братя Ст. и Хр. Караминкови, 1850 г. // *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“* (София, 14 – 15 май 2021 г.). [Nikolova, N. „Vasheto chestno pismo“, ili za etiketa v *Kniga za pisma* ot bratya St. i Hr. Karaminkovi, 1850 g. // *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Institutata za balgarski ezik „Prof. Lyubomir Andreychin“*.] София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2021, 86 – 92.

- Русев 2015:** Русев, И. *Търговските дири на казанлъчани през Възраждането. Историческо експозе.* [Rusev, I. Targovskite diri na kazanlachani prez Vazrazhdaneto. Istorichesko ekspoze.] <<http://www.zakazanlak.bg/retro-8/trgovskite-diri-na-kazanlchani-prez-vzrazhdaneto-1833>> (10.03.2021).
- Цончев 1929:** Цончев, П. *Из стопанското минало на Габрово.* [Tsonchev, P. Iz stopanskoto minalo na Gabrovo.] София: б. изд., 1929.

СЪКРАЩЕНИЯ

- БЕР:** Български етимологичен речник. Т. III. [Balgarski etimologichen rechnik. T. III.] София: БАН, 1986.
- РБЕ:** Речник на българския език. [Rechnik na balgarskia ezik.] <<http://ibl.bas.bg/РБЕ/>> (10.03.2021).
- ПРОД:** Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. Под ред. на Ст. Илчев. [Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumii v literaturata ni ot XIX i XX vek. Pod red. na St. Ilchev.] София: БАН, 1974.